

Illustratie: Lidewij Spitshuis

INTERVIEW MET COMMUNICATIESTRATEEG KAJ LEERS

'NIETS IS HANDIGER DAN EEN TWEESTRIJD ORGANISEREN'

Eind februari verscheen het boek *Megafoonpolitiek* (Amsterdam University Press) van communicatiestrateg KAJ Leers. In dit boek toont hij aan dat partijen zich bezighouden met oer-Hollandse megafoonpolitiek. *M&P* legt Leers een aantal vragen voor.

IVO PERTIJS

Megafoonpolitiek als term vindt zijn oorsprong in Nederland', legt Kaj Leers uit. Het is een term die voormalig PvdA-leider Diederik Samsom gebruikte in zijn afscheidsbrief aan de Tweede Kamer. Leers: 'Het komt er in het kort op neer dat politici proberen elkaar te overschreeuwen en tegenstellingen te versterken, waarbij de nuance en de welwillendheid om tot compromissen te komen op de achtergrond raken. Als je in Nederland wilt regeren, moet je wel samenwerken. Maak je die samenwerking onmogelijk doordat iedereen in het eigen schuttersputje het eigen gelijk gaat zitten verdedigen, dan wordt het land onbestuurbaar, was Samsom's betoog'.

Hoe kunnen docenten perceptiemanagement op een toegankelijk wijze aan leerlingen uitleggen?

'Ik ben natuurlijk geen docent en daarom vermoedelijk niet goed op de hoogte van manieren om leerlingen iets bij te brengen. Niettemin: weinig mensen zijn zo met hun eigen perceptiemanagement bezig als pubers, zou ik denken. De hele middelbare school is één lange periode van het managen van je perceptie, ofwel het manipuleren van hoe je bij de ander overkomt. De beste manier is vermoedelijk via een rollenspel. Perceptiemanagement is de kunst van het proberen de eigen partij voor een zo goed mogelijk daglicht te stellen. Dat wijkt, mijn eigen schoolperiode herinnerend, niet veel af van hoe jongeren dagelijks opereren. Je wilt op de best mogelijke manier voor de dag komen en je sterke punten laten zien terwijl je je zwakke punten probeert te camoufleren. Misschien is het een idee een dergelijk rollenspel in elkaar te zetten met een theatergroep die veel ervaring heeft met het werken met jongeren, zoals de theatergroep Tafel van Vijf - en dan met name producent Michiel Schreuders. Momenteel trekt de voorstelling langs middelbare scholen met een voorstelling over koning Willem II, waar ook heel veel perceptiemanagement in zit. Als iemand perceptiemanagement goed kon gebruiken en daar verrassend sterk in bleek, dan was het Willem II wel.'

Welke partijen blinken in Nederland uit in perceptiemanagement?

'De VVD heeft de afgelopen acht jaar grote sprongen gemaakt, mede door het inhuren van buitenlandse (lees: Amerikaanse en Britse) consultants. De VVD is constant bezig met de vraag hoe men over kan komen bij de buitenwacht en de media, die nog steeds (maar wel minder prominent) als doorgeefluik fungeren. Tegelijkertijd blijkt juist bij de VVD paradoxaal genoeg ook hoe de perceptie zich tegen je kan keren als het beleid niet aansluit op het door de partij geschilderde beeld, dankzij een reeks aan schandalen rond al dan niet prominente VVD'ers, tot aan aftredende Kamerleden, ministers en staatssecretarissen aan toe. Onlangs bleek dat het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC), het onafhankelijke onderzoeksinstituut van het Ministerie van Justitie en Veiligheid, onder VVD-bewindspersonen onwelgevallige onderzoeksresultaten op het hoogste niveau manipuleerde opdat de feitelijke analyse van gevoerd beleid (dus: de realiteit) niet afweek van de gecommuniceerde, politieke realiteit, ofwel de perceptie van de realiteit. Het boek van voormalig VVD-Kamerlid Ybeltje Berckmoes werpt hier een goed licht op, en zij doet dat onderbouwd door ook vertrouwelijke documenten over de politieke communicatie van de VVD-fractie naar buiten te brengen. In die documenten staat zwart op wit wat zoal VVD-strategieën zijn om het beeld van de buitenwacht over de partij te beïnvloeden.'

Welke rol speelde perceptiemanagement bij de overwinning van GroenLinks?

'Hoe Jesse Klaver werd gebracht, om het even in jargon te zeggen, is natuurlijk onderdeel van het perceptiemanagement. Politieke communicatie door partijen gaat meer dan ooit over het managen van de perceptie van de politiek leider. Verkiezingscampagnes worden elke keer persoonlijker en dat heeft alles te maken met het bij de meeste partijen doorgedrongen besef dat politiek persoonlijker is geworden. Zoals ik in *Megafoonpolitiek* beschrijf zijn politieke com-

municatie, (massa-)psychologie en de resultaten uit neurologisch onderzoek een soort driehoekshuwelijk aangegaan. Uit neurologisch onderzoek blijkt dat mensen deels progressief of conservatief worden geboren. In deze context wordt daar een levenshouding mee bedoeld, niet politieke dogma's. Progressieve mensen zijn niet snel bang voor verandering, zijn onderzoekend en staan open voor het onbekende, waar conservatiever geboren mensen wars zijn van verandering, ook wel onderzoekend zijn, maar dan meer gericht op het herkennen van dreiging en minder open staan voor het onbekende. Mensen werden in een dergelijk onderzoek in een scanner gelegd en met bepaalde beelden en geluiden geconfronteerd. Bij de progressiever ingestelde mensen lichtten dan de delen van de hersenen op die in verband worden gebracht met nieuwsgierigheid, terwijl bij conservatiever ingestelde mensen bij het zien van dezelfde beelden juist de delen van de amygdala oplichtten die met (de herkenning van) gevaar in verband worden gebracht. Zoals we uit onderzoek van onder andere Nobelprijswinnaar Richard Thaler weten, laten wij mensen ons in onze beslissingen eerst en vooral door onze emotie leiden. We denken dat we die iPhone willen omdat het een kwalitatief goed toestel is, maar dat is de rationalisatie of eigenlijk het rechtpraten van de gevoelsmatige wens om gewoon een dergelijk ding te willen hebben.'

Welke onderwerpen werden tijdens afgelopen Tweede Kamerverkiezingen in maart vermeden en welke onderwerpen worden in aanloop naar de gemeenteraadsverkiezingen vooral gemeden?

'Gemedend werden vooral de mogelijkheid van nieuwe bezuinigingen in de zorg en de betaalbaarheid van de pensioenen; terwijl beide onderwerpen in Den Haag tot grote kopzorgen leidden. Een ander onderwerp dat door de meeste partijen werd gemeden is het tegengaan van klimaatverandering. Op alle drie de onderwerpvelden zijn grote problemen, waarvan enkele nu al zichtbaar zijn (zoals de klimaatverandering) en die dus van grote invloed zullen zijn op de toe-

Thierry Baudet heeft aangifte gedaan wegens smaad (bron: YouTube)

komst van onze kinderen en kleinkinderen. Omdat de oplossingen daarvoor echter niet eenvoudig en pijnloos zijn, werd het liever in het midden gelaten. Voor de gemeenteraadsverkiezingen worden natuurlijk de gevolgen van de decentralisatie van de zorg en sociale zekerheid naar de gemeenten gemeden. Nogal wat gemeenten hebben noch de kennis, noch de expertise, noch het geld om dat te behapstukken. Veel gemeenten hebben niet eens een functionerende onafhankelijke Rekenkamer. Toch hoor je daar in deze campagne vrijwel niets over. Volgens peilingen willen kiezers in bijvoorbeeld Amsterdam dat de verkiezingen over woningmarkt, de zorg, het onderwijs en het milieu gaan, maar net als met de Kamerverkiezingen van maart 2017 gaat het vooral weer over identiteit en integratie; onderwerpen waarover gemeenteraden niet eens kunnen gaan, want dat is allemaal landelijke politiek. Terwijl jij dit interview met mij doet, buitelt iedereen over elkaar heen vanwege de aangifte van Thierry Baudet tegen minister Kajsa Ollongren van D66, omdat die iets over Baudet's partij zei; terwijl Baudet's partij maar in één gemeente meedoet, namelijk Amsterdam.'

Kunnen in dit geval beide partijen - Forum voor Democratie en D66 - megafoonpolitiek worden verweten?

'Absoluut. Wat hier gebeurt, is wat ik in mijn boek "Boemanpolitiek" noem. Een partij roept een andere partij tot de grote tegenstander, tot boeman, uit in de hoop een tweestrijd uit te lokken. Kiezers zijn ook maar gewoon mensen en willen een overzichtelijke verkiezingsstrijd tussen (bijvoorbeeld) links en rechts. Daarom zag je stevast aan de linkerkant van het politieke spectrum een partij groot worden (lange tijd was dat de PvdA) en aan de rechterzijde ook (dat was altijd het CDA, maar de afgelopen jaren dus de VVD). Die partijen probeerden dan een dergelijke tweestrijd uit te lokken met als doel mensen aan zich te binden die vooral die *andere* partij uit het Torentje willen houden. Met haar duidelijk ingestoken toespraak gaf Ollongren een klassiek staaltje "Boemanpolitiek" ten beste, waarbij Baudet dus de tegenstander werd - en reken maar dat dit zo uitgekiend was. Aan een dergelijke toespraak wordt weken gepoetst en geschaafd. Het eerste wat opvalt: D66 koos Baudet, niet Wilders. Waarom niet? Wilders doet in dertig gemeenten mee, Baudet maar in één. Het is een beetje speculeren, maar Wilders

doet in Amsterdam niet mee, Baudet wel - en D66 wil heel graag de grootste partij in Amsterdam blijven. Niets is handiger dan een tweestrijd organiseren met in dit geval dus Baudet, in de hoop dat Baudet de handschoen oppakt en dan hopen dat D66 de partij wordt waar kiezers naartoe vloeien vanwege de wens om een anti-Baudet-stem uit te brengen. Aan deze strategie zit een groot risico: dat je de andere partij groter maakt omdat je die een podium geeft - en jawel, het is nu Baudet hier, Baudet daar.'

Is er op lokaal niveau niettemin ook sprake van megafoonpolitiek?

'De politieke verschillen waren niet groot omdat de lokale politiek over niet veel meer mocht gaan dan de inrichting van de gemeente. De aanpak van het straatafval (in de meeste steden ergernis nummer één onder kiezers), de woningbouw, de aanpak van overlast op straat, de inrichting van de openbare ruimte, de kwaliteit van het openbaar vervoer en misschien hier en daar investeringen in de lokale economie. Dat is sinds het kabinet Rutte-II anders door de decentralisatie van de langdurige zorg (Wet maatschappelijke ondersteuning) en daaraan gekoppeld de sociale zekerheid naar de gemeente. Dus naast iets wat mensen direct raakt (zoals zichtbare zaken als vuil op straat, de staat van de wipkip en of je veilig over straat kunt) komt daar nu de zorg bij - en de zorg over de zorg staat volgens alle onderzoeken al jaren bij mensen met stip op nummer één. We zien het nu nog niet erg, maar zeker vanaf de periode 2018-2022 gaat de lokale politiek dus ook over politiek hete hangijzers als waar het geld in de zorg naartoe gaat. Je ziet zeker in de steden, met grootschalige problematiek in bijvoorbeeld de zorg, waar nu eenmaal veel meer mensen zijn geconcentreerd, nu ook al partijen echt met elkaar op deze onderwerpen "politiseren", zoals ze dat in de Tweede Kamer ook doen. Ik zie hier overigens weinig verschil tussen stad en platteland, alleen de schaal van de problematiek is anders. In sommige landelijke gebieden waar zware vergrijzing optreedt, zoals de zogenaamde krimpgebieden in Zuid-Limburg,

M&P mag drie exemplaren van het boek *Megafoonpolitiek* weggeven. Wilt u daarvoor in aanmerking komen, stuur dan een reactie naar: m&p@prodemos.nl.

levert dat grotere problemen op. Want wat nu als de schaal van de problematiek het gemeentebudget te boven gaat? Het beschikbare geld is beperkt en men zal dus zien dat lokale politieke partijen zich op dit onderwerp meer tegen elkaar zullen gaan afzetten.'

Op lokaal niveau neemt de versplintering van partijen toe. Ziet u dit als kans of als bedreiging voor de democratie?

'Het is altijd een kans en het is ook niet nieuw. De versplintering krijgt nu veel aandacht omdat die in de Tweede Kamer plaatsvindt, maar op lokaal niveau is de versplintering al sinds de opkomst van de Leefbaar-partijen (dus sinds ongeveer 2000) gemeengoed. Van meer dan tien partijen in een gemeenteraad kijkt niemand meer op. In die zin is het geen trend meer maar de normale gang van zaken geworden.

De dreiging voor het functioneren van de democratie op lokaal niveau zit hem in de vraag wie de gemeenteraad controleert. Dus: de staat van de pers. Zodra een meerderheid in een raad een coalitie sluit, vormen die doorgaans een gesloten verbond. De oppositie heeft dan nog weinig in de melk te brokkelen en staat op afstand, want de partijen die in het college van bestuur zitten hebben een voorsprong op de informatievoorziening. Dan heb je dus veel goede speurneuzen in de pers nodig die gaan spitten en snuffelen en problemen aan de kaak stellen. Juist met de lokale pers gaat het echter overal slecht. Dat is de grote bedreiging.'

Welke rol speelt perceptiemanagement bij de campagne voor dit referendum?

'Perceptiemanagement speelt een enorm belangrijke rol. Zie maar hoe sommige media en partijen het framen: als de komst van Big Brother uit George Orwell's *1984* zelf. De belangrijkste rol is toch voor premier Mark Rutte weggelegd, hoewel hij - en de VVD - deze hete aardappel het liefst bij D66-minister Ollongren zou leggen. Aan de antizijde is het toch vooral weer Baudet die zal proberen een belangrijke rol te pakken, al was het maar omdat hij en zijn partij uit het gedoe rond het Oekraïne-referendum zijn voortgekomen. Het referendum over de Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten leent zich er bij uitstek voor om door een frame te worden gekaapt omdat het een technisch ingewikkeld ding is, met veel mitsen en maren en nuanceringen - en zoals oer-campagnevoerder Ronald Reagan al over campagne voeren zei: 'Als je aan het uitleggen bent, ben je aan het verliezen'.' ♦

STEF

ONDERWIJSPARTIJ

De eerste honderd dagen van dit kabinet erop. Fijn dat de economie er weer bovenop is, jammer dat de publieke sector daar tien jaar voor heeft moeten bloeden. Ook de komende jaren vrees ik dat we onder de bezielende leiding van Mark Rutte meer moeten gaan participeren, zodat er nog minder handen aan het bed, agenten op straat of leraren voor de klas zijn.

Maar hé, dat dit bij de VVD zo gaat wisten we van tevoren. Mijn teleurstelling zit bij D66. Bij aanvang van dit nieuwe kabinet waren mijn verwachtingen hooggespannen. Wat gaat dit kabinet voor het onderwijs betekenen? Het antwoord is inmiddels bekend: helemaal niets. Zelfs de motie Van Meenen die in juni 2016 met een Kamerbrede steun werd aangenomen om leraren in het voorgezet onderwijs nog maar maximaal twintig uur te laten lesgeven, werd niet in het regeerakkoord opgenomen.

Paul van Meenen, de kopman van D66 als het om onderwijs gaat, eigende zich het woord van het jaar 2017 nog wel toe: *plofklas*. 'Voor mij een bijzonder moment, want ik bedacht het woord in 2013 om uiting te geven aan de zorgen van D66 over de te grote klassen in met name het basis- en voortgezet onderwijs.' Hij bedacht het woord in 2013. Tweeduizendertien! We zijn vijf jaar verder, Paul, de zorgen zijn alleen maar toegenomen. Op Facebook reageerde Van Meenen enigszins geagiteerd: 'We hebben de plofklas niet kunnen oplossen, maar kijk eens wat we *wel* hebben gedaan'. Hij kwam aanzetten met het herfstakkoord uit 2014 (!) en de door Asscher uitonderhandelde 450 miljoen voor het primair onderwijs.

Ik vond het pijnlijk, maar erger nog, er is niets waar ze bij D66 naar kunnen uitkijken. Sterker nog: bij D66 zijn ze nu muisstil als het over het onderwijs gaat. Tijdens Rutte II stond D66 voorop in de Kamer en daarbuiten. Nu ze eindelijk in de positie zijn om het verschil te kunnen maken, horen we ze niet meer. Nu wil ik niet direct Alexander Pechtold van opportunisme beschuldigen, maar hij snakte wel heel erg naar regeren.

Ik ben teleurgesteld in D66. Elke week zijn er wel verhalen in het nieuws over de zorgen in het onderwijs. Het is vijf voor twaalf - en van de onderwijspartij van Nederland hoor je helemaal niets. Mijn oproep aan lesgevende D66'ers: laat van je horen, wees kritisch en bevraag je partij naar concrete plannen. Want, om met de eigen woorden van D66 te spreken: 'Geef onderwijs de kwaliteit en aandacht die het verdient!'. ♦

STEF VAN DER LINDEN

(*maatschappijleer.net*)